בס"ד, כ"ה חשוון התשפ"ז

בכורות מ"ח – פדיון בכור ספק אחרי מות האב והתערבות ולדות

שאלות:

1. אביהם של נועם ואיתי מת, ואחד מהם בכור ולא ידוע מי. האם הכהן גובה פדיון?

פדיון בכור ספק אחרי מות האב

- המשנה אומרת שמי שאשתו לא ילדה קודם וילדה שני זכרים, ולא ידוע מי הבכור, האב נותן חמישה סלעים לכהן, כי אחד מהם בוודאי בכור.
אם אחד מהם מת בתוך שלושים יום האב פטור, כי ייתכן שהבכור הוא זה שמת.
אם האב מת והבנים חיים, **רבי מאיר** אמר שאם הבנים נתנו לכהן את הכסף לפני שחילקו את נכסי האב, הכסף נשאר אצלו, ואם הם כבר חילקו ולא נתנו, הם פטורים, ו**רבי יהודה** חלק ואמר ש"נתחייבו הנכסים", כלומר הנכסים משועבדים לכהן כמו לבעל חוב, ולכן הבנים חייבים לשלם גם אחרי חלוקה.
אם נולדו זכר ונקבה, אין לכהן כלום, כי ייתכן שהנקבה נולדה ראשונה.

- הגמרא שואלת מתי האב מת. אם אחרי שלושים יום, הנכסים כבר משועבדים לפדיון, ולמה **רבי מאיר** פוטר אם הבנים כבר חלקו? אלא צריך לומר שמת בתוך שלושים, והחוב מוטל על הבכור עצמו ולא על הנכסים. אבל אז למה זה משנה אם כבר חלקו? הרי גם לפני חלוקה כל אחד יכול לדחות את הכהן ולומר שאחיו הוא הבכור!
רבי ירמיה ענה שמכאן לומדים שכששני אנשים בשם זהה יוסף בן שמעון שאחד מהם היה חייב כסף וקנו שדה בשותפות, בעל חוב שיש לו שטר על "יוסף בן שמעון", גובה עד חצי מהשדה, כי הוא אומר לכל אחד: "אם החוב שלך, אני נוטל את חלקך, ואם של חברך, אני נוטל את חלקו". ככה גם כאן, דווקא כשהאחים לא חילקו, הכהן גובה ממה נפשך מהנכסים המשותפים.
רבא הקשה על זה: נכסי אדם ערבים לו, ואיך אפשר לגבות מהנכסים כשאי אפשר לתבוע את האחים עצמם, והרי מלווה לא גובה מהערב לפני שתבע את הלווה!
לכן **רבא** אמר שהמשנה מדברת כשהאב מת אחרי שלושים יום, והנכסים כבר השתעבדו.
ואם יש הרבה נכסים, הכהן גובה גם אחרי שהאחים חלקו, והמשנה עוסקת כשיש בנכסים רק חמישה סלעים.
וגם **רבי מאיר** וגם **רבי יהודה** מסכימים לדברי **רב אסי** שאמר, שהאחים שחילקו בנכסים, נחשבים מספק בחצי מחלקם כיורשים (ולכן כקשורים לאביהם ולחובותיו, כי יש ברירה בחצי הזה) ובחצי כלקוחות (קונים), וחוב פדיון הבן, שכתוב בתורה, נחשב כהלוואה בעל פה, והם מסכימים גם לדברי **רב פפא** שהלוואה בעל פה נגבית רק מיורשים ולא מלקוחות.
לכן אחרי חלוקה הכהן יכול לגבות רק שני סלעים וחצי, מהחצי שנחשב ירושה.
רבי מאיר סובר שהתורה קבעה דווקא "חמש ולא חצי חמש", ולכן אחרי חלוקה הם פטורים לגמרי, ו**רבי יהודה** סבור שגובים גם חצי חמש, ואת זה חייבים לשלם לכהן.

הגמרא מקשה על ההסבר הזה. אם הכהן גובה רק מחצית מהחוב, **רבי יהודה** היה צריך לומר "חייבים" (כלומר, לא פטורים לגמרי) ולא "נתחייבו הנכסים", שמשמעו ששעבוד הנכסים נשאר במלואו! ובנוסף, הברייתא אומרת ש**רבי יהודה** חייב את האחים שחילקו רק

אם יש לפחות עשרה זוזים (שני סלעים וחצי) לזה ועשרה זוזים לזה, ואם לא הם פטורים.
אם הכוונה לעשרה זוזים ירושה ולקוחות יחד, יוצא ש**רבי יהודה** סובר שגובים גם חצי חמש, אם ככה למה לא גובים כשיש פחות מעשרה? אלא הכוונה לעשרה זוזי ירושה לכל אחד, ואז גם **רבי יהודה** סובר "חמש ולא חצי חמש"! וההסבר למחלוקת לא נכון!
לכן הגמרא מסבירה אחרת, שלדעת כולם "חמש ולא חצי חמש", והם נחלקים בדברי **רב אסי** ו**רב פפא**: **רבי מאיר** סבור כשניהם כמו שהסברנו, ולכן אחרי חלוקה יש רק שני סלעים וחצי ירושה והכהן לא גובה, אבל **רבי יהודה** סבור שהלוואה בעל פה נגבית גם מהלקוחות בניגוד לדעת **רב פפא**, ולכן הכהן גובה את כל חמשת הסלעים, או לחילופין **רבי יהודה** לא סובר כרב אסי וסובר שהכל ירושה והכהן גובה הכל.

בגירסה אחרת לאותו דיון בדיוק, מגיעים לאותה מסקנה אבל יוצאים מתוך דברי **רבי יהודה** בסוף המשנה ש'נתחייבו הנכסים', ולא כמו בלשון הראשונה על דברי **רבי מאיר**.
ומבררים, אם האב מת אחרי שלושים מדוע **רבי מאיר** פוטר אחרי חלוקה הרי הנכסים השתעבדו, ולכן צריך לומר שמת בתוך שלושים, והגמרא שואלת אם ככה למה **רבי יהודה** מחייב אחרי חלוקה, הרי כל אחד יכול לדחות את הכהן?
רבי ירמיה ענה בדיוק כמו שראינו שזה כמו שאחד מהאנשים בשם יוסף בן שמעון קנה שדה מחברו, ובעל החוב גובה מהקונה, כי הוא אומר לו: "אם החוב שלך, אני נוטל את חלקך, ואם של חברך, השדה משועבדת לי מלפניך". שאר הדיון ממשיך כמו בלשון הראשונה, שהם חלוקים בדברי **רב אסי** ו**רב פפא**.

2. נועם ואיתי פדו בנים שהתערבו ושילמו לכהן, ואחד מהבנים מת בתוך חודש. הם יקבלו החזר?

פדיון הבן בהתערבות ולדות

המשנה מפרטת מה הדין כששתי נשים שלא ילדו קודם ילדו והולדות התערבו.

- בשתי נשים של איש אחד:
  - שני זכרים, הוא נותן עשרה סלעים, כי לכל אשה נולד בכור בוודאי.
    אם אחד מהם מת בתוך שלושים יום ונתן לכהן אחד, הכהן מחזיר חמישה סלעים, כי הפדיון של המת היה שלא כדין כי הוא נפל, ואם נתן לשני כהנים, לא יכול להוציא מידם, כי כל כהן אומר שנטל עבור החי.
  - זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה, נותן לכהן חמישה סלעים, כי יש זכר שבוודאי בכור.
  - שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, אין לכהן כלום, כי ייתכן ששתי הנקבות נולדו ראשונות.
  - אם אחת ילדה בעבר והשנייה לא, בשני זכרים הוא נותן חמישה סלעים, וזכר ונקבה אין לכהן כלום. אם אחד מהם מת בתוך 30, האב פטור, כי השני ספק.
    אם האב מת, זו מחלוקת **רבי מאיר** ו**רבי יהודה** כפי שראינו במשנה הקודמת.
- בשתי נשים שלא ילדו בעבר, ונשואות לשני אנשים:
  - שני זכרים, כל אב נותן חמישה סלעים. אם אחד מהם מת בתוך 30, אם שילמו לכהן אחד הוא מחזיר להם ביחד 5 סלעים, ואם לשני כהנים, כל כהן דוחה אותם אצל חברו.

- זכר ונקבה, האבות פטורים כי כל אחד אומר שהנקבה שלו, אבל הבן חייב לפדות את עצמו כי הוא בוודאי בכור.
- שתי נקבות וזכר, או שתי נקבות ושני זכרים, אין לכהן כלום, כי אולי אין כאן בכור.
- אם אחת ילדה קודם והשנייה לא,
  - שני זכרים, זה שאשתו לא ילדה קודם נותן חמישה סלעים,
  - וזכר ונקבה אין לכהן כלום.

הגמרא שואלת מה שונה שני כהנים, שכל אחד דוחה את האב, מכהן אחד. גם כשנתנו לכהן אחד, הוא יכול לומר לכל אב שלא שלו מת אלא של חברו!
שמואל אומר בתחילת הדף הבא, שמדובר כשבא אחד האבות בהרשאה מחברו, ואומר לכהן: "אם מת שלי, תחזיר לי את שלי, ואם מת של חברי, תחזיר לי את שלו, כי יש לי ממנו הרשאה", והכהן לא יכול לדחות אותו. אבל לשני כהנים ההרשאה לא עוזרת, כי כל כהן אומר שנטל עבור החי.
הגמרא מקשה שאין כותבים הרשאה על מטלטלים (כמו כסף), כי זה נזיל ונראה כשקר כי אולי הכסף כבר לא נמצא אצלו, ועונה שזה רק כשהנתבע כופר בחוב, אבל כאן הכהן לא כופר בעצם קבלת הכסף.
רב הונא מביא בתחילת הדף הבא ברייתא שמפרטת את הדין במקרה של שתי נשים שלא ילדו מעולם שנשואות לשני גברים, ועכשיו הן ילדו שני זכרים ונקבה שהתערבבו, הברייתא אומרת שאין לכהן כלום, למרות שאחד מהם הוא בכור ודאי, כי לא יודעים מי חייב ומי לא. והתנא של משנתנו לא שנה את המקרה הזה כי הוא לא סימטרי מול המקרה של איש אחד ושתי נשים ששם בוודאי האיש חייב לשלם חמישה סלעים.

והתנא של משנתנו שנה מקרים שבהם אין לכהן כלום רק אם הם שווים בשני המצבים.